MỘT SỐ GIẢI PHÁP NÂNG CAO HIỆU QUẢ GIÁO DỤC PHÒNG, CHỐNG TỆ NẠN XÃ HỘI CHO HỌC SINH LỚP 10, TRƯỜNG THPT LƯƠNG ĐẮC BẰNG QUA VIỆC GIẢNG DẠY PHẦN PHÁP LUẬT MÔN GIÁO DỤC KINH TẾ VÀ PHÁP LUẬT LỚP 10

Lê Thị Phượng
Trường Trung học phổ thông Lương Đắc Bằng, tỉnh Thanh Hóa

Tóm tắt: *Tệ nạn xã hội gây ra những hậu quả nặng nề đối với cá nhân, gia đình và xã hội dù xảy ra ở bất cứ đối tượng nào. Trẻ trong độ tuổi đến trường chưa hoàn thiện về nhận thức và năng lực còn hạn chế. Vì thế, tệ nạn xã hội có thể làm cản trở quá trình phát triển nhân cách, năng lực và về lâu dài sẽ đánh mất tương lai xán lạn của các em. Tệ nạn xã hội làm tha hóa nhân cách, đặc biệt là người dưới 18 tuổi. Ở độ tuổi này, nhân cách của các em chưa hoàn thiện, tâm lý nhạy cảm và dễ bị ảnh hưởng bởi người khác. Tác giả thực hiện sáng kiến kinh nghiệm đưa ra một số giải pháp góp phần nâng cao hiệu quả công tác giáo dục phòng, chống tện nạn xã hội đối với học sinh lớp 10 thông qua việc giảng dạy học phần pháp luật.*

Từ khóa: *giáo dục, nâng cao, pháp luật, trung học phổ thông.*

SOME SOLUTIONS TO IMPROVE THE EFFECTIVENESS OF EDUCATION TO PREVENT AND COMBAT SOCIAL EVILS FOR GRADE 10 STUDENTS, LUONG DAC BANG HIGH SCHOOL THROUGH TEACHING THE LEGAL PART OF ECONOMIC EDUCATION AND LAW IN GRADE 10

Abstract: *Social evils cause severe consequences for individuals, families and society regardless of the subject. School-age children are not complete in terms of cognition and limited capacity. Therefore, social evils can hinder the development of personality and capacity and in the long run will lose their bright future. Social evils corrupt personalities, especially people under 18 years old. At this age, their personalities are not complete, psychologically sensitive and easily influenced by others. The author implements the experience initiative to offer a number of solutions that contribute to improving the effectiveness of education to prevent and combat social evils for grade 10 students through teaching the law module.*

Keywords: *education, advancement, law, high school.*

Nhận bài: 13/06/2026 Phản biện: 13/07/2026 Duyệt đăng: 16/07/2026

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Tệ nạn xã hội là các hiện tượng xã hội tiêu cực để lại những hậu quả nặng nề đối với cá nhân, gia đình và xã hội. Biểu hiện đặc trưng của tệ nạn là những hành vi và suy nghĩ sai lệch, không phù hợp với chuẩn mực đạo đức và vi phạm luật pháp. Tệ nạn xã hội có thể xảy ra ở bất cứ độ tuổi nào nhưng thường gặp ở người trẻ và thanh thiếu niên. Đây là giai đoạn cả tâm sinh lý đều có sự thay đổi đột ngột. Nếu không được gia đình và nhà trường giáo dục, quản lý đúng cách, trẻ trong độ tuổi học đường có thể sa lầy vào con đường tệ nạn. Trong những năm gần đây, tệ nạn xã hội đã dần len lỏi vào môi trường học đường. Tệ nạn làm tha hóa nhân cách, suy đồi đạo đức, đồng thời khiến các em bỏ bê việc học và đánh mất tương lai của chính mình, có rất nhiều nguyên nhân dẫn đến tệ nạn xã hội ở học sinh và sinh viên nhưng nguồn gốc sâu xa đều là do cách giáo dục không phù hợp của gia đình và nhà trường. Bên cạnh đó, công tác quản lý xã hội lỏng lẻo của chính quyền cũng là yếu tố dẫn đến thực trạng như hiện nay. Trước những hậu quả nặng nề của tệ nạn xã hội trong học đường, gia đình, nhà trường và cơ quan chức năng cần phải có biện pháp phòng chống kịp thời. Phòng chống tệ nạn sẽ giúp chặn đứng không để tệ nạn lan rộng, đồng thời từng bước xóa bỏ tệ nạn xã hội và xây dựng môi trường sống lành mạnh để các em có thể phát triển một cách thuận lợi. Để nâng cao chất lượng, hiệu quả phòng, chống tệ nạn xã hội trong nhà trường, trong những năm qua trường THPT Lương Đắc Bằng đã có nhiều giải pháp, nhiều hoạt động tích cực, đặc biệt là lồng ghép, tích hợp vào giảng dạy trong các môn học.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Một số vấn đề lý luận về giáo dục phòng, chống tệ nạn xã hội thông qua giảng dạy học phần pháp luật môn giáo dục kinh tế và pháp luật lớp 10

Tệ nạn xã hội là những hiện tượng xã hội mang tính tiêu cực, tồn tại dưới nhiều hình thức khác nhau, vi phạm các chuẩn mực đạo đức, pháp luật và các giá trị văn hóa của cộng đồng, gây ảnh

hưởng xấu đến sự phát triển của cá nhân, gia đình và xã hội. Trong điều kiện phát triển kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa và quá trình hội nhập quốc tế, tệ nạn xã hội không chỉ biểu hiện ở các hành vi truyền thống như ma túy, cờ bạc, mại dâm, trộm cắp, bạo lực mà còn xuất hiện dưới nhiều hình thức mới như lừa đảo qua mạng, cờ bạc trực tuyến, tín dụng đen, sử dụng thuốc lá điện tử, chất gây nghiện thế hệ mới, bạo lực mạng, xâm hại trẻ em trên không gian số và các hành vi vi phạm pháp luật sử dụng công nghệ cao.

Đối với học sinh trung học phổ thông, tệ nạn xã hội không chỉ làm ảnh hưởng đến kết quả học tập mà còn tác động tiêu cực đến quá trình hình thành nhân cách, đạo đức, lối sống và định hướng nghề nghiệp. Một học sinh tham gia hoặc bị lôi kéo vào tệ nạn xã hội có thể đối mặt với nguy cơ vi phạm pháp luật, bỏ học, suy giảm sức khỏe thể chất và tinh thần, đồng thời gây ảnh hưởng đến môi trường giáo dục và trật tự an toàn xã hội.

Giáo dục phòng, chống tệ nạn xã hội là quá trình tác động có mục đích, có kế hoạch của nhà trường, gia đình và xã hội nhằm hình thành cho học sinh nhận thức đúng đắn về các loại tệ nạn xã hội, nâng cao ý thức chấp hành pháp luật, xây dựng thái độ kiên quyết nói không với các hành vi tiêu cực, đồng thời phát triển kỹ năng nhận diện, phòng tránh và ứng xử phù hợp trước những tình huống có nguy cơ dẫn đến vi phạm pháp luật hoặc mắc các tệ nạn xã hội. Theo định hướng của Chương trình Giáo dục phổ thông năm 2018, giáo dục phòng, chống tệ nạn xã hội không chỉ dừng ở việc truyền đạt kiến thức mà còn hướng tới phát triển phẩm chất yêu nước, nhân ái, chăm chỉ, trung thực, trách nhiệm và các năng lực cốt lõi, đặc biệt là năng lực tự chủ và tự học, năng lực giao tiếp và hợp tác, năng lực giải quyết vấn đề và sáng tạo. Đây là cơ sở quan trọng để học sinh biết tự bảo vệ bản thân, có bản lĩnh trước những cám dỗ và hình thành lối sống lành mạnh.

2.2. Vai trò và ưu thế của giáo dục pháp luật trong phòng, chống tệ nạn xã hội đối với học sinh lớp 10

Về vai trò, giáo dục pháp luật là một bộ phận quan trọng của giáo dục toàn diện, góp phần hình thành ý thức pháp luật, văn hóa pháp lý và trách nhiệm công dân cho học sinh. Trong nhà trường phổ thông, giáo dục pháp luật không chỉ nhằm cung cấp tri thức về hệ thống pháp luật mà còn giúp học sinh hiểu được quyền, nghĩa vụ, trách nhiệm của công dân, từ đó điều chỉnh hành vi theo chuẩn mực pháp luật. Đối với học sinh lớp 10, đây là giai đoạn chuyển tiếp từ giáo dục trung học cơ sở lên trung học phổ thông, đồng thời là thời kỳ có nhiều biến đổi về nhận thức, tâm sinh lý và nhu cầu khẳng định bản thân. Các em có xu hướng mở rộng các mối quan hệ xã hội, sử dụng internet và mạng xã hội với tần suất cao, dễ tiếp cận nhiều nguồn thông tin nhưng cũng dễ chịu tác động của những nội dung độc hại. Nếu thiếu kiến thức pháp luật và kỹ năng phòng vệ, học sinh có thể trở thành đối tượng bị lôi kéo vào các hành vi vi phạm pháp luật. Giáo dục pháp luật giúp học sinh nhận thức rõ hậu quả pháp lý của các hành vi như sử dụng, tàng trữ trái phép chất ma túy, đánh bạc, cố ý gây thương tích, phát tán thông tin sai sự thật, xâm phạm danh dự, nhân phẩm của người khác trên mạng xã hội hoặc vi phạm quy định về an toàn giao thông. Quan trọng hơn, giáo dục pháp luật góp phần hình thành niềm tin vào tính nghiêm minh của pháp luật, củng cố ý thức tôn trọng kỷ cương, xây dựng thói quen hành xử đúng pháp luật trong học tập và cuộc sống. Trong bối cảnh chuyển đổi số hiện nay, giáo dục pháp luật còn có vai trò trang bị cho học sinh những hiểu biết cơ bản về quyền và nghĩa vụ của công dân trên môi trường số, kỹ năng sử dụng mạng xã hội an toàn, bảo vệ dữ liệu cá nhân, phòng tránh lừa đảo trực tuyến và nhận diện các hành vi vi phạm pháp luật trên không gian mạng. Đây là những nội dung có ý nghĩa thiết thực trong công tác phòng, chống tệ nạn xã hội hiện nay.

Về ưu thế, Giáo dục pháp luật là một bộ phận quan trọng của giáo dục toàn diện, góp phần hình thành ý thức pháp luật, văn hóa pháp lý và trách nhiệm công dân cho học sinh. Trong nhà trường phổ thông, giáo dục pháp luật không chỉ nhằm cung cấp tri thức về hệ thống pháp luật mà còn giúp học sinh hiểu được quyền, nghĩa vụ, trách nhiệm của công dân, từ đó điều chỉnh hành vi theo chuẩn mực pháp luật. Đối với học sinh lớp 10, đây là giai đoạn chuyển tiếp từ giáo dục trung học cơ sở lên trung học phổ thông, đồng thời là thời kỳ có nhiều biến đổi về nhận thức, tâm sinh lý

và nhu cầu khẳng định bản thân. Các em có xu hướng mở rộng các mối quan hệ xã hội, sử dụng internet và mạng xã hội với tần suất cao, dễ tiếp cận nhiều nguồn thông tin nhưng cũng dễ chịu tác động của những nội dung độc hại. Nếu thiếu kiến thức pháp luật và kỹ năng phòng vệ, học sinh có thể trở thành đối tượng bị lôi kéo vào các hành vi vi phạm pháp luật. Giáo dục pháp luật giúp học sinh nhận thức rõ hậu quả pháp lý của các hành vi như sử dụng, tàng trữ trái phép chất ma túy, đánh bạc, cố ý gây thương tích, phát tán thông tin sai sự thật, xâm phạm danh dự, nhân phẩm của người khác trên mạng xã hội hoặc vi phạm quy định về an toàn giao thông. Quan trọng hơn, giáo dục pháp luật góp phần hình thành niềm tin vào tính nghiêm minh của pháp luật, củng cố ý thức tôn trọng kỷ cương, xây dựng thói quen hành xử đúng pháp luật trong học tập và cuộc sống.

Trong bối cảnh chuyển đổi số hiện nay, giáo dục pháp luật còn có vai trò trang bị cho học sinh những hiểu biết cơ bản về quyền và nghĩa vụ của công dân trên môi trường số, kỹ năng sử dụng mạng xã hội an toàn, bảo vệ dữ liệu cá nhân, phòng tránh lừa đảo trực tuyến và nhận diện các hành vi vi phạm pháp luật trên không gian mạng. Đây là những nội dung có ý nghĩa thiết thực trong công tác phòng, chống tệ nạn xã hội hiện nay.

2.3. Ưu thế của phần Pháp luật môn Giáo dục Kinh tế và Pháp luật lớp 10 trong giáo dục phòng, chống tệ nạn xã hội

Trong Chương trình Giáo dục phổ thông năm 2018, môn Giáo dục Kinh tế và Pháp luật được xây dựng theo định hướng phát triển phẩm chất và năng lực học sinh. Riêng phần Pháp luật được thiết kế với nhiều nội dung gắn trực tiếp với đời sống pháp lý của công dân, tạo điều kiện thuận lợi để tích hợp giáo dục phòng, chống tệ nạn xã hội.

Thứ nhất, nội dung môn học giúp học sinh hiểu bản chất, vai trò và ý nghĩa của pháp luật trong quản lý xã hội. Khi hiểu pháp luật là công cụ bảo vệ quyền con người, bảo đảm công bằng và duy trì trật tự xã hội, học sinh sẽ có động cơ tự giác tuân thủ pháp luật và tránh xa các hành vi vi phạm.

Thứ hai, nhiều chủ đề trong chương trình có thể lồng ghép trực tiếp các nội dung phòng, chống tệ nạn xã hội. Chẳng hạn, khi dạy về quyền và nghĩa vụ công dân có thể phân tích trách nhiệm của thanh thiếu niên trong phòng, chống ma túy, bạo lực học đường và tệ nạn trên không gian mạng; khi học về thực hiện pháp luật có thể tổ chức cho học sinh xử lý các tình huống pháp lý liên quan đến đánh nhau, xúc phạm danh dự người khác, chia sẻ thông tin sai sự thật hoặc tham gia cờ bạc trực tuyến.

Thứ ba, chương trình môn học khuyến khích áp dụng các phương pháp dạy học tích cực như nghiên cứu tình huống, tranh biện, đóng vai, dự án học tập, phiên tòa giả định, xử lý tình huống pháp luật và học tập trải nghiệm. Những phương pháp này giúp học sinh chuyển hóa kiến thức pháp luật thành năng lực hành động, hình thành kỹ năng ra quyết định và ứng xử đúng đắn trước các nguy cơ của tệ nạn xã hội.

Thứ tư, việc khai thác các vụ việc thực tiễn xảy ra tại địa phương hoặc trên phạm vi cả nước giúp bài học trở nên sinh động, gần gũi và tăng tính thuyết phục. Qua đó, học sinh không chỉ ghi nhớ quy định pháp luật mà còn hiểu rõ hậu quả của các hành vi vi phạm đối với bản thân, gia đình và xã hội.

2.3. Những yếu tố ảnh hưởng và một số thực trạng đến hiệu quả giáo dục phòng, chống tệ nạn xã hội trong nhà trường

Hiệu quả giáo dục phòng, chống tệ nạn xã hội chịu tác động của bốn nhóm yếu tố: (1) nhận thức và năng lực của giáo viên; (2) đặc điểm tâm sinh lý và động cơ học tập của học sinh; (3) sự phối hợp giữa nhà trường, gia đình và xã hội; (4) môi trường giáo dục và điều kiện cơ sở vật chất. Vì vậy, giáo dục cần chuyển từ truyền đạt kiến thức sang các hoạt động trải nghiệm, thảo luận và xử lý tình huống thực tiễn.

Khảo sát 208 học sinh lớp 10 cho thấy đa số học sinh nhận thức tương đối đầy đủ về tác hại của các tệ nạn xã hội như ma túy, cờ bạc, bạo lực học đường, thuốc lá điện tử, vi phạm giao thông và vi phạm pháp luật trên không gian mạng. Tuy nhiên, một bộ phận học sinh còn hạn chế trong việc phân biệt vi phạm đạo đức với vi phạm pháp luật, hiểu trách nhiệm pháp lý của người chưa thành niên và nhận diện các nguy cơ như lừa đảo trực tuyến, cờ bạc online, tín dụng đen và dụ dỗ sử dụng chất kích thích.

Việc tích hợp nội dung phòng, chống tệ nạn xã hội trong môn Giáo dục Kinh tế và Pháp luật đã

được thực hiện nhưng chưa đồng đều. Giáo viên đã sử dụng thảo luận nhóm, phân tích tình huống và liên hệ thực tiễn; tuy nhiên, các hoạt động như phiên tòa giả định, diễn đàn pháp luật, sân khấu hóa, mô phỏng xử lý vụ việc, mời chuyên gia và ứng dụng học liệu số còn hạn chế. Đánh giá vẫn chủ yếu chú trọng kiến thức, chưa chú trọng khả năng vận dụng pháp luật để xử lý tình huống, từ đó làm hạn chế hiệu quả hình thành kỹ năng phòng tránh tệ nạn xã hội của học sinh.

2.4. Một số giải pháp nâng cao hiệu quả giáo dục phòng, chống tệ nạn xã hội cho học sinh lớp 10 trường THPT Lương Đắc Bằng qua việc giảng dạy phần pháp luật môn giáo dục kinh tế và pháp luật lớp 10

Một là, đổi mới nội dung giáo dục phòng, chống tệ nạn xã hội theo hướng gắn kết chặt chẽ với nội dung phần Pháp luật môn Giáo dục Kinh tế và Pháp luật lớp 10. Đây là giải pháp mang tính nền tảng. Hiệu quả giáo dục không chỉ phụ thuộc vào phương pháp giảng dạy mà trước hết phụ thuộc vào việc lựa chọn và tổ chức nội dung giáo dục phù hợp với đặc điểm nhận thức của học sinh cũng như những nguy cơ tệ nạn xã hội đang diễn ra trong thực tiễn. Việc tích hợp giáo dục phòng, chống tệ nạn xã hội cần được thực hiện một cách có hệ thống trong từng chủ đề của phần Pháp luật. Giáo viên cần rà soát các bài học để xác định những nội dung có khả năng tích hợp như quyền và nghĩa vụ của công dân, thực hiện pháp luật, bình đẳng trước pháp luật, trách nhiệm pháp lý của công dân và quyền con người. Trên cơ sở đó, bổ sung các tình huống thực tiễn liên quan đến ma túy, thuốc lá điện tử, bạo lực học đường, cờ bạc trực tuyến, lừa đảo trên không gian mạng, tín dụng đen và các hành vi vi phạm pháp luật thường gặp ở thanh thiếu niên. Nội dung giáo dục cần được cập nhật thường xuyên theo những vấn đề xã hội mới, giúp học sinh nhận diện đúng các hành vi nguy cơ, hiểu rõ hậu quả pháp lý và hình thành ý thức tự bảo vệ bản thân. Đồng thời, việc tích hợp phải bảo đảm không làm quá tải chương trình mà hướng đến phát triển năng lực vận dụng pháp luật trong thực tiễn.

Hai là, đổi mới phương pháp và hình thức tổ chức dạy học phần Pháp luật theo hướng phát triển năng lực phòng, chống tệ nạn xã hội của học sinh. Giải pháp này giữ vai trò quyết định trong việc chuyển hóa kiến thức pháp luật thành hành vi đúng đắn. Thực tế cho thấy, nhiều học sinh có nhận thức tương đối tốt nhưng vẫn thiếu kỹ năng ứng xử khi gặp các tình huống thực tế. Vì vậy, việc đổi mới phương pháp dạy học cần hướng mạnh vào phát triển năng lực thay vì chỉ truyền đạt kiến thức. Giáo viên cần tăng cường sử dụng các phương pháp dạy học tích cực như nghiên cứu tình huống, giải quyết vấn đề, tranh biện, đóng vai, mô phỏng phiên tòa, dự án học tập và học tập trải nghiệm. Những phương pháp này giúp học sinh trực tiếp phân tích các vụ việc, nhận diện hành vi vi phạm pháp luật, xác định trách nhiệm pháp lý và đề xuất cách xử lý phù hợp. Bên cạnh đó, cần đẩy mạnh ứng dụng công nghệ số trong giảng dạy thông qua video tình huống, tư liệu pháp luật, bài giảng điện tử, trò chơi học tập và các nền tảng trực tuyến nhằm tăng tính trực quan, hấp dẫn và khả năng tương tác. Hoạt động kiểm tra, đánh giá cũng cần chuyển từ đánh giá ghi nhớ kiến thức sang đánh giá năng lực vận dụng pháp luật, kỹ năng xử lý tình huống và khả năng tự bảo vệ trước các nguy cơ của tệ nạn xã hội.

Ba là, tăng cường phối hợp giữa nhà trường, gia đình và các lực lượng xã hội trong giáo dục phòng, chống tệ nạn xã hội cho học sinh. Giáo dục phòng, chống tệ nạn xã hội là nhiệm vụ của cả hệ thống giáo dục và cộng đồng. Nhà trường không thể đạt hiệu quả cao nếu thiếu sự phối hợp chặt chẽ với gia đình và các tổ chức xã hội. Trường THPT Lương Đắc Bằng cần xây dựng cơ chế phối hợp thường xuyên với cha mẹ học sinh, lực lượng công an, tổ chức đoàn thanh niên, chính quyền địa phương và các cơ quan chuyên môn để tổ chức các hoạt động tuyên truyền, ngoại khóa, diễn đàn pháp luật, chuyên đề kỹ năng sống và phòng, chống tệ nạn xã hội. Thông qua các hoạt động này, học sinh được tiếp cận với những tình huống thực tiễn, được trao đổi với các chuyên gia và nâng cao kỹ năng nhận diện, phòng tránh các hành vi vi phạm pháp luật. Bên cạnh đó, cần phát huy vai trò của giáo viên chủ nhiệm, tổ chức Đoàn Thanh niên và các câu lạc bộ pháp luật trong việc xây dựng môi trường học đường an toàn, thân thiện và văn hóa. Đồng thời, tăng cường trao đổi thông tin giữa nhà trường và gia đình về quá trình học tập,

rèn luyện của học sinh để kịp thời phát hiện những biểu hiện bất thường, có biện pháp tư vấn, hỗ trợ và giáo dục phù hợp. Sự phối hợp đồng bộ giữa các lực lượng giáo dục sẽ tạo thành môi trường giáo dục thống nhất, góp phần hình thành ý thức thượng tôn pháp luật và lối sống lành mạnh cho học sinh.

III. KẾT LUẬN

Giáo dục phòng, chống tệ nạn xã hội cho học sinh trung học phổ thông có ý nghĩa quan trọng trong việc hình thành ý thức chấp hành pháp luật, phát triển nhân cách và xây dựng lối sống lành mạnh. Kết quả nghiên cứu tại học sinh lớp 10 Trường THPT Lương Đắc Bằng cho thấy mặc dù đa số học sinh có nhận thức khá tốt về tác hại của tệ nạn xã hội, song vẫn tiềm ẩn nhiều hành vi nguy cơ và hạn chế trong kỹ năng phòng tránh. Việc triển khai đồng bộ các giải pháp này sẽ góp phần nâng cao hiệu quả giáo dục pháp luật, phòng ngừa tệ nạn xã hội và xây dựng môi trường học đường an toàn, văn minh, đáp ứng yêu cầu đổi mới giáo dục phổ thông hiện nay. Kết quả nghiên cứu là cơ sở tham khảo cho các trường trung học phổ thông trong việc tổ chức giáo dục phòng, chống tệ nạn xã hội thông qua dạy học môn Giáo dục Kinh tế và Pháp luật theo định hướng phát triển phẩm chất và năng lực học sinh.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

Bộ Giáo dục và Đào tạo. (2018). Chương trình giáo dục phổ thông tổng thể (Ban hành kèm theo Thông tư số 32/2018/TT-BGDĐT ngày 26/12/2018). Hà Nội.

Bộ Giáo dục và Đào tạo. (2018). Chương trình môn Giáo dục kinh tế và pháp luật (Ban hành kèm theo Thông tư số 32/2018/TT-BGDĐT ngày 26/12/2018). Hà Nội.

Thủ tướng Chính phủ. (2022). Quyết định số 311/QĐ-TTg ngày 05/3/2022 phê duyệt Chương trình phòng, chống ma túy trong thanh, thiếu niên đến năm 2030. Hà Nội.

Phạm Hồng Quang. (2020). Giáo dục phát triển phẩm chất và năng lực học sinh trong bối cảnh đổi mới giáo dục phổ thông. Nhà xuất bản Đại học Thái Nguyên.